

FUNDAMENTALIZMUS?

WAHHÁBIZMUS?

DŽA'FER ŠEJCH IDRÍS

Překlad: ABUBACER

Kontrola a recenze překladu: Alí Větrovec

www.e-islam.cz 2012

Předmluva

Tato práce je překladem publikace islámského učenice a filozofa dr. Dža'fera Šejcha Idríse nazvaného The Islamic Fundamentalism of the Wahhabi Movement z roku 1995. V českém vydání jsme poněkud poupravili název, vložili do něj schéma otázky, aby tak snáze odpovídalo mentalitě českojazyčného čtenáře. Podle našeho názoru je klíčovým problémem právě:

1. zmatek kolem pojmů wahhábizmus, fundamentalismus a radikalismus a jejich vágní definice.
2. naprostá neinformovanost o islámském stanovisku k fundamentalizmu, radikalizmu a extremizmu
3. naprostá neznalost toho, co zakladatel hnutí, šejch mudžeddid Muhammed ibn 'Abdulwehháb at-Temímí ve skutečnosti učil a o co se zasazoval.

První dva body ve zkratce vysvětlíme v této předmluvě a třetí je stěžejní osnovou samotné práce šejcha Dža'fera.

Wahhábizmus je nepřesné označení islámského myšlenkového směru propagovaného výše zmíněným Ibn Abdulwehhábem v západních pramenech. Západní úzus si v době kolonializmu přizpůsobil označení, kterým častovali odpůrci Ibn 'Abdulwehhábova hnutí jeho příznivce (arab. wehhábíjja) a začali jím také označovat jedince, kteří se chtěli navrátit k původnímu chápání islámu podle pojetí zbožných předků (arab. selef). Termín selhává ve dvou rovinách:

1. Kořenem termínu je arabský epitet al-Wehháb, který je jedním z jmen Božích v Koránu, přijímaných všemi muslimy. Má význam „Dárce“. Evokuje souvislost s koncepcí Boha v islámu spíše, než souvislost se jménem Ibn 'Abdulwehháb.
2. Sám Ibn 'Abdulwehháb do islámu nepřináší nové ideje, spíše je důsledný v jejich implementaci a realizování v běžném životě. Ve svých názorech vychází z letité zkušenosti a staleté tradice islámských učenců Arabského poloostrova, tedy oblasti, z níž se islám samotný rozšířil do celého světa.

V odborných kruzích v USA a v západní Evropě se proto tento termín, vzhledem k jeho nepřesnosti a jasnému negativnímu citovému zabarvení, používá stále méně a je nahrazován termíny jinými, např. salafizmus. V médiích je situace složitější, ale i zde existuje tendence tento výraz opouštět. Naproti tomu média a populárně naučné kruhy v Evropě východní a střední, politici a někdy dokonce i islamologové tento termín užívají velmi často, lze říci, že dokonce nadužívají, takže se z pojmu wahhábizmus stalo svého druhu klišé, které se skvěle hodí k diskreditaci politických oponentů, např. ve vnitromuslimských sporech, nebo k ostrakizaci určitých jedinců z prostředí muslimských minorit většinovou společností. Vytváří se tak umělá hysterie „proti dlouhým bradám.“

Další klíčový pojem, fundamentalismus, představuje návrat k základu, k fundamentu, ke kořenům, k prapůvodnímu. Jako takový nemusí znamenat nic špatného. Je to ozdravná a osvěžující tendence, která se čas od času objeví všude a v každé duchovní tradici, vždy v souvislosti s pocitem, že „jsme sešli až příliš daleko z cesty, že současné chápání víry je neaktuální, vyčpělé a zkažené.“

Náboženská agrese, radikalismus a extremismus, je však islámem rezolutně odmítána, již z etických premis samotného Koránu. Nelze lidi násilím donutit ani k tomu, aby uvěřili, jsou-li nevěřící a ani k tomu, aby byli dobří a zbožní, jsou-li již věřící. Takto se jako na běžícím pásu vyrábějí pokrytci a to je kategorie lidí, kterou Alláh nejvíce nenávidí, a kteří budou na samém dnu pekla. V islámu je dobrý čin, který je vykonán pro zalíbení lidí a nikoli Boha vnímán jako skryté modloslužebnictví. A nic se islámu nepřičí více, než modloslužebnictví.

Radikalizmem a extremismem je myšlena i obliba rychlých, stručných a jednoduchých řešení, tj. toho, co se jinak označuje jako integrismus, s čímž musí skutečný muslim opět nesouhlasit. Integrismus a jednoduchá řešení jsou urážkou lidského rozumu, toho daru, který nám dal Bůh, za který nás bude soudit a pro který jsme lidé a nikoli zvěř. Integrismus není součástí islámské tradice a je odsouzen. Např. bílá a černá nit, o které se hovoří v Koránu v souvislosti se začátkem denního půstu v ramadánu, je obrazem začátku dne, kdy se za rozbřesku na obzoru objeví nitka světla. Pokud by si muslim vzal bílou a černou nit a začal se postit, až když je od sebe rozezná, začátek půstu by promeškal. Nebo, vzpomeneme-li si na koránský příběh o Músáovi/Mojžíšovi a jeho moudrém společníkovi, se kterým cestuje na lodi, potkává dítě a přichází do vesnice, je vlastně jedním velkým odsouzením zbrklých a unáhlených soudů.

3. Džumedá al-Áchira 1433 hidžry.

Alí Větrovec

O autorovi

Dr. Dža'fer Šejch Idrís je považován za jednoho z mála islámských učenců dneška, který rozumí jak islámu, tak i západním ideologiím. Je autorem mnoha odborných prací. Navštívil mnoho zemí po celém světě a přednášel jak arabsky, tak anglicky.

Dr. Dža'fer Šejch Idrís se narodil 15. června 1931 kř. éry v súdánském městě Port Sudan. Zde také vyrůstal, navštěvoval základní školu. Vedle moderního vzdělávacího systému studoval také Korán v tradiční škole Koránu. U tradičních učitelů ve svém městě studoval též islámskou právní vědu (arab. fikh), hadísy a arabštinu. Islámskou věrouku (arab. 'akída) studoval u skupiny Ansár as-Sunna. Střední školu dokončil v Hantúbu v provincii al-Džezíra, což byla jedna ze tří súdánských středních škol v té době. Podmínky byly velmi tvrdé, ale on uspěl, díky svým vynikajícím studijním výsledkům. Poté studoval na univerzitě v Chartúmu, kde dokončil své vzdělání a cestoval na postgraduální studia do Londýna.

Na univerzitě v Chartúmu získal bakalářský titul ve filozofii a ekonomii (menší) a pak také Ph.D. a následně i druhé Ph.D. na University of London, r. 1970. Předmětem jeho doktorské práce byl „Koncept kauzality v islámu.“

Působil jako konzultant mnoha různých islámských organizací ve světě a předsedal radě zakladatelů American Open University. Je profesorem islámských studií a ředitelem Výzkumného centra při Institutu Islámských a arabských nauk v Americe (Research Center of The Institute of Islamic and Arabic Sciences in America) a je profesorem islámských studií na katedře věrouky, islámské osvěty a informací.

Je imámem univerzity Muhammeda ibn Sa'úda v Království Saúdské Arábie. Učí pokročilé kurzy 'akídy, teologie a současných ideologií. Je externím profesorem islámských studií na oddělení islámské kultury na univerzitě v Rijádu a přednášejícím katedry filozofie na univerzitě v Chartúmu.

Přednášel na mnoha světových univerzitách a akademických institucích v mnoha různých částech islámského i západního světa. Účastnil se svými výzkumnými pracemi mnoha různých konferencí ve světě.

Publikuje v arabštině a v angličtině. Anglicky vyšly, kromě mnoha článků v různých periodických mimo jiné i tyto jeho práce:

Islamic Social Science - From Muslim to Islamic in Proceedings of the Fourth Annual Convention of Muslim Social Scientists, The Association of Muslim Social Scientists, Indianapolis, 1975.

The Islamic Way of Developing Nations - Islam and Development in Proceedings of the Fifth Annual Convention of the The Association of Muslim Social Scientists, Plainfield, Indiana, 1977.

Human Nature and Human Values: Qul Hadhihi Sabili, Journal of the College of Dawa and Communication, Riyadh, Saudi Arabia, 1985.

The Islamization of the Sciences: Its Philosophy and Methodology, The American Journal of Islamic Social Sciences, 4/2, 1987.

Is Man the Vicegerent of God?, Journal of Islamic Studies, Cambridge University Press, 1990.

The Pillars of Faith, Muslim Students Association, Plainfield, Indiana, 1975. Tato kniha vyšla pod názvem *Pilíře víry* i v češtině, ve vydání Islámské nadace v Praze.

The Attributes of God, an Islamic point of view, in Sontage, Frederick a Bryant, M. Darrol (eds.): *God, the Contemporary Discussion*, The Rose of Sharon Press Inc., New York, 1982.

Úvod

Slovo fundamentalista bylo původně použito, jak je dobře známo, v souvislosti s americkým protestantským hnutím, které vzniklo na základě chiliasmu v 19. století¹ a které vystupovalo ve dvacátém století v opozici vůči moderním tendencím v americkém náboženském i světském životě.² Termín je odvozen z řady traktátů fundamentalistů, které vyšly v USA v roce 1909.³

Nicméně fundamentalismus ve smyslu návratu k základům náboženství a odmítnutí sekularismu se stal celosvětovým fenoménem. Existuje mezi přívrženci všech náboženství světa, kteří byli ze sekularismu zklamáni a kteří se proto rozhodli k návratu do svého náboženství, a to nejen odmítnutím sekularismu, ale také organizovanému boji a nalezení alternativ k němu. Existují fundamentalističtí židé, hinduisté, buddhisté a tak dále. Ale fundamentalismus, který je prezentován v médiích a proti kterému jsou západní badatelé, novináři a politici zaujatí, je bezesporu fundamentalismus muslimský. Bylo by ale chybou věřit, jak někteří lidé činí, že islámský fundamentalismus tvoří homogenní hnutí se společnou vírou a vedením. Žádné ze skupin, které se označují za islámské, od sebe nejsou dále, než fundamentalisté ší'itští a sunnitští. Ale i v rámci sunnitů a ší'itů existují různorodé skupiny a hnutí, z nichž jsou všechny západními médii nazývány jako fundamentalistické.

Co je tedy důvodem pro použití tohoto termínu vůči různým muslimským skupinám a národům? Společným prvkem je určité odmítnutí sekularismu, ale ten odmítají i mnohá neislámská fundamentalistická hnutí. Náboženský fundamentalismus je samozřejmě, již ze své podstaty, sekulární. Ale protože takzvaní muslimští fundamentalisté, stejně jako jejich protivníci v muslimském světě a na západě, si obvykle pletou proti-sekulární s proti-západním, nebo s proti-americkým, vznikla definice islámského fundamentalismu, jako proti-západního a tím nebezpečného pro západní civilizaci. Je paradoxní, že tento postoj zaujímají také lidé ze západu, kteří jsou názorově v extrémní opozici k sekularismu ve vlastních zemích.

A právě tento princip, tj. že každý muslimský fundamentalismus je automaticky proti-západní, přešel do pozice, že muslimský fundamentalista, ať jednotlivec, nebo skupina, je proti-západní. Právě toto se stalo obecně přijímaným principem i mezi politiky na západě. Vezměme si například důležitou otázku demokracie. Žádný rozumný člověk by neodsoudil všechno demokratické, protože demokracie má velmi zásadní význam pro postavení člověka jako lidské bytosti, ale je jistě šovinistické předpokládat, že kteříkoli lidé, nesdílející demokratické instituce a hodnoty totožné se západními, jsou nepřáteli západu, a že jejich oponenti musí být preferováni západními národy ve dvacátém století.

Ještě horší je, že islámský fundamentalismus vytvořil mnoha lidem asociaci s terorismem, i když je pravda, že některé z těchto akcí jsou tak děsivé, že skutečný muslim by se zachvěl hrůzou jako první, protože je člověk se srdcem a za druhé proto, že zabíjení nevinných lidí,

¹ Ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století vyvolalo v USA značnou dávku vzrušení očekávání druhého příchodu Krista, který přinese tisíc let trvající mír. Zdroj: *Micropaedia, Encyclopedia Britannica*, vyd. z r.1992.

² Ibid.

³ Bullock, Alan, et al., *The Fontana Dictionary of Modern Thought*, 2. vyd., 1990, London.

kteří se nepodílí na boji proti muslimům, je silně odsouzeno již Prorokem islámu. Toto se týká i situace, kdy jsou muslimové ve válce s nepřítelem. Ale přes to vše nelze popřít fakt, že tento fenomén v muslimském světě, který lze označit za fundamentalismus, existuje. Otázkou, spíše než přiznání jeho existence, je jak jej správně popsat.

Islámský fundamentalismus: definování

Co je to tedy islámský fundamentalismus? Začneme tím, jak si stojí v porovnání s křesťanským fundamentalismem. Křesťanské fundamentalistické hnutí je charakterizováno přesvědčením, že Bible je slovo Boží a že je tedy Bible neomylná, je nezbytná doslovná interpretace s vírou v neposkvrněné narození Krista, v jeho druhý příchod, ve věčný trest v pekle a nutnost evangelických aktivit.

Přesvědčení, že Korán je neomylné slovo Boží v doslovném významu je společné pro všechny muslimy. Jejich způsob interpretace veršů je především ten, který se nazývá literalistický. Všichni věří v neposkvrněné početí Krista, a přestože nejsou chiliasté, věří v jeho druhý příchod. Žádný muslim neodmítá trest v pekle. A i když ne každý muslim je evangelický, muslimové jako celek nemají námitky vůči evangelizaci. A tak pokud jsou posuzováni těmito křesťanskými kritérii fundamentalismu, jsou všichni muslimové nutně fundamentalisty. V jakém smyslu tedy může být fundamentalismus charakteristickým rysem některých muslimských jednotlivců, či skupin? Domnívám se, že důvod jejich obhajování islámského fundamentalismu je to, že někteří skutečně věří v doslovné pochopení určitých textů oproti mnoha dalším muslimům, kteří jsou nedbalí a ignorantští, nebo v jeden základní islámský zdroj prostě nevěří. Jednou předností definice je, že je dostatečně široká, aby neomezovala tento jev v určitém věku, nebo jen jako odpor vůči vnější kultuře, ale zároveň omezuje dost na to, aby zahrnovala všechny formy skutečného dodržování náboženství.

Charakteristika fundamentalismu Ibn ‘Abdulwehhába

Ibn ‘Abdulwehháb byl vzorem pro muslimské fundamentalisty a náboženským zakladatelem Království Saúdské Arábie. Zde je charakteristika některých prvků jeho fundamentalismu:

- A) Pokud jsou křesťanští fundamentalisté nazýváni tak, jak jsou, na základě jejich víry v potřebu návratu k základům, zasloužil by si toto označení i Ibn ‘Abdulwehháb, v jehož mnoha traktátech se objevuje slovo „základní“ či „fundamentální.“
- B) Většinu svého života (žil v letech 1703 – 1792 kř. éry) věnoval studiu islámských základů, jako jsou základy víry, způsob získání náboženské znalosti, nutnost vytvoření silného státu pro ochranu víry atd. Zasloužil svůj život výuce těchto základů, vysvětlování, vyvracení námitek a snažil se, aby lidé podle těchto základů také jednali.
- C) Vytvořil jedno z nejsilnějších, ne-li nejsilnější moderní islámské hnutí, které muselo nakonec bojovat se svými oponenty.

- D) Ačkoli jeho hnutí uspělo, především v dosažení cílů na poli aktivit více, než islámská hnutí jiná, mnoho muslimů ho odmítlo jako nebezpečnou odchylku od islámu. Ale právě odmítnutí některými spoluvěřícími je znakem skutečného fundamentalistického hnutí.
- E) Jeho interpretaci posvátných textů, zejména těch souvisejících s Božími atributy, lze směle označit za doslovnou.
- F) Byl si velmi dobře vědom toho, že není jen pouhý kazatel a učenec, ale také vůdce hnutí, které se snažilo provést skutečnou změnu společnosti a ačkoli šíření znalosti bylo nezbytným prvním krokem, samo o sobě nestačilo. Jako u všech praktických sociálních reformátorů byl přesvědčen o nutnosti vynaložení energie na prosazování cílů. Ačkoli měl následovníky, nebyli organizovaní, jako jsou například politické strany, nebo aktivistická hnutí podobné moderní společnosti. Hledal podporu u kmenových náčelníků, kteří byli něco na způsob dnešních hlav států. Jeden z nich, Muhammed Ibn Saúd, vládce kraje ad-Dirjá přijal jeho učení a slíbil zavedení šari'yy. Tím položil základ státu, který je dnes znám jako Saúdská Arábie.
- G) Dnešní fundamentalismus, ať již islámský, nebo neislámský, je charakterizován jako odmítnutí západního sekularismu. Avšak Ibn 'Abdulwehháb neřešil tento (novodobý) problém. Západní civilizace pro něj neexistovala. Jednalo se ještě o velmi lokální hnutí, přesto však sekularismu čelil, i když se akorát jinak nazýval – jako džáhilíjja – tj. doslova „nevědomost.“ Je to islámský termín, označující každý systém společenského života, který se řídí lidskými myšlenkami a rozmary a není podroben Božímu vedení.

Například když se v tehdejší společnosti lidé pokoušeli podvodem okrást ženy o jejich zákonitě dědictví, nebyli právoplatně potrestáni, jak by jim náleželo podle islámského práva. Když Ibn Abdulwehháb nařídil islámský trest pro ženu, která se dopustila a přiznala k cizoložství, vyvolalo toto rozhodnutí mezi kmenovými náčelníky takový rozruch, že dali na výběr místnímu veliteli, aby šejcha buď zabil, nebo vyhnal, jinak bude čelit následkům. Vybral si, že šejcha vyženou.

- H) Známkou dobrého učitele je to, že věnuje pozornost svým žákům, kteří mají schopnost řešit problémy tím nejvhodnějším způsobem. 'Alí, čtvrtý chalífa po Prorokovi údajně řekl: „*Mluv s lidmi takovým způsobem, kterému rozumějí. Chceš snad, aby nevěřili v Boha a jeho proroka?*“⁴ Ibn 'Abdulwehháb na tyto rady maximálně dbal a měl možnost je aplikovat v praxi. Proto, když napsal beduínům v Iráku, lidem mimo jeho vlastní komunitu, používal vysokou, spisovnou arabštinu, ale když psal vlastním lidem ve své vlastní komunitě, používal velmi jednoduchý jazyk a neváhal použít ani hovorových výrazů. Tato schopnost zprostředkovat poselství publiku odpovídajícím způsobem ukazuje, že choval velkou úctu k člověku samotnému podobně, jako Ibn Tejmíjja, kterého často citoval, i když jeho styl byl odlišný. Ibn Tejmíjja působil v Damašku v době, kdy město bylo plné filosofů, teologů, sufíjů, křesťanských a židovských myslitelů, vědců atd. Ale Ibn 'Abdulwehháb žil v jednoduchém kulturním prostředí. Proto bylo jeho dílo oproštěno prvků přítomných u Ibn Tejmíjji. Zatímco ten

⁴ *Fethu l-Bárá*, 1/127.

se v mnoha případech uchýlil k racionálním argumentům na podporu svých tvrzení k obraně Koránu, Ibn ‘Abdulwehháb se vyhýbal filosofické teologii vůbec, jeho styl je formální, výstižný a poněkud strohý.

- I) Lídři sociálních reformních hnutí obvykle přicházejí s nápady, které doposud lidé neznají, proto jsou náchylní ke kritice a odporu. Zatímco vůdce a elita kolem něj by měla být schopna obhájit nové myšlení tváří v tvář této opozici, veškerá tíže však spočívá právě na obyčejných lidech, aby mohla opozice přijmout nový model a nežádat otázky, které nejde zodpovědět v naději, že nové hnutí oslabí. To se stalo i následovníkům Ibn ‘Abdulwehhába, kdy si on sám uvědomil, jak je důležité dát lidem důvěru v sebe sama jejich vyzbrojováním jednoduchými argumenty, které mohli efektivně využít. Laik je silný tak dlouho, dokud se drží pravdy. Za tímto účelem rozdělil argumenty do dvou kategorií: obecné argumenty, které může laik použít jako odpověď na nějakou námitku a konkrétní odpověď na nejčastější otázky.
- J) Mnoho islámských a neislámských hnutí je velmi krátkého trvání. Víry a myšlenky, na nichž byly založeny, nemají silné postavení ani u těch, kteří hnutí založili. Takže jakmile čelili nepříjemným okolnostem, nebo když původní okolnosti, které je donutily hnutí přijmout, pominuly, opustí ho a zapomenou na něj. Toto však není případ učení Ibn ‘Abdulwehhába:
- a. Hnutí, které je ideovým základem státu Saúdské Arábie nejenže nebylo nikdy poraženo, ale také dokázalo samo porazit své protivníky.
 - b. Stejně tak mnoho islámských učenců současné Saudské Arábie zastává v některých politických, či islámsko-právních otázkách různé názory a vydalo rozmanitá rozhodnutí, ale na základech víry mezi nimi panuje shoda. Taková shoda nikde jinde v muslimském světě neexistuje.
 - c. Díky tomuto hnutí je Saudská společnost (i když ani ona není ideální islámskou společností) vůči populárním formám uctívání jiných božstev kromě Boha odolnější, než ostatní společnosti islámského světa.
 - d. Toto hnutí získává na síle a rozkvětu ve všech částech světa a ovlivňuje další činnosti.

Tawhíd, neboli islámský monoteismus

Každý muslim říká, že není božstva kromě Boha a Mohamed je prorok Boží. Toto svědectví o tom, že není jiného božstva hodného uctívání, než je Bůh, je základním pilířem celé podstaty islámu. Ibn ‘Abdulwehháb řekl, že k pochopení nestačí tato slova jen říkat, nýbrž člověk musí pochopit celý význam, aby uznal pravdu. Člověk musí odmítnout uctívat každý jiný předmět či věc, kromě Boha. Je třeba se také zdržet jakéhokoli vyznání, projevu, nebo činu, který porušuje naplnění této víry. On si však zřetelně uvědomoval, že muslimy, se kterými přišel do

styku, není tato podstata naplněna⁵.⁶ Fundamentalisté by řekli totéž i o muslimech naší doby. Chceme-li být správným věřícím, je třeba:

- a) Věřit v Boha, jako jediného Tvůrce a Udržovatele každé věci, která existuje.⁷
- b) Věřit, že nikdo jiný, než Bůh Sám si nezaslouží být uctíván. To bude splněno při naplnění těchto dvou podmínek:
 - i. Věřit, že Bůh je nejen hoden uctívání, což znamená, že nestačí se mu poklonit, ale nesmíme uctívat nic kromě něj. To je také jádrem Tewhídu, které všichni poslové obhajovali. Nicméně většina těch, kteří si říkají muslimové, včetně mnoha ‘ulemá, toto nezná a tuto podmínku nesplňují, tj. uctívají i jiné věci než jen Boha Jediného. Samozřejmě na takovou kritiku odpoví, že neuctívají nic jiného než je Bůh, otázkou ale je, v čem ono uctívání spočívá? Vysvětlení tohoto bodu je opakujícím se tématem spisů Ibn ‘Abdulwehhába. Zde je případ, který vysvětluje, jaké jsou projevy uctívání, které náleží jedině Bohu a nikomu jinému.
 1. Láska. Je přirozené, aby člověk miloval mnoho lidí a zároveň miloval Boha. Ale pokud miluje někoho, nebo něco více, než miluje Boha, není to správně. Nejvyšší láska musí mít jediný cíl – Boha. Korán říká:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَتَدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ

„Jsou mezi lidmi někteří, kdož berou si vedle Boha jiné, jemu na úroveň postavené, a které milují, jako milují Boha. Avšak ti, kdož uvěřili, ti v lásce své k Bohu jsou silnější.“ (Bekara:165) V komentáři k těmto veršům Ibn ‘Abdulwehháb poznamenává, že Bůh uvedl, že milují Boha, tak jako oni milují ty, které bral jako rovné k němu, což znamená, že jejich láska k Bohu byla správná, ale to je nedělá muslimy. Co potom ten, kdo miluje svého souputníka více, než Boha? A co potom ten, který miluje jen svého souputníka, Boha zcela vyjímaje?⁸

2. Strach. Šejch řadí mezi akty uctívání také strach⁹, citace z Koránu:

⁵ Pokud není citováno jinak, pocházejí všechny odkazy na myšlenky šejcha Ibn ‘Abdulwehhába z 1. svazku sbírky jeho textů Mu’allegátu š-šejchi Muhammed ibn ‘Abdulwehháb, vydané univerzitou imáma Muhammeda ibn Sa’úda v Rijádu.

⁶ Ibn ‘Abdulwehháb, Muhammed, *Mu’allegátu š-šejchi Muhammed ibni ‘Abdilwehháb*, Džámi’u Muhammed Ióni Sa’úd, Rijád, str. 399.

⁷ Ibid., str. 200.

⁸ Ibid, str. 25.

⁹ Ibid, str. 189.

فَلَا تَحْشَوْهُمْ وَاَحْسَوْنِي

„avšak jich se neobávejte! Obávejte se Mne“ (Bekara:150). To však neznamená bát se výhradně Boha a nebát se ničeho a nikoho jiného – to je nemožné. Znamená to, že dotyčný se nemá bát čehokoli jiného, nežli Boha takovou měrou, jako se obává Boha. Jedině pak to bude mít vliv na poslušnost věřícího vůči Bohu. Sám Korán říká:

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ

Budeme vás zkoušet trochu strachem a hladem a ztrátou na majetku i lidech a plodech - avšak oznam zvěst radostnou trpělivým (Bekara:155).¹⁰

3. Prosba a odříkání.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا

„Rci: „Jen si vzývejte ty, jež jste si vedle Něho vymyslili! Ti mocí žádnou nevládnou, aby od vás neštěstí odvrátili či je změnili.“ Ti, které vzývají, sami prostředek hledají, jak co nejvíce se přiblížit k Pánu svému, v milost Jeho doufající a trestu Jeho se obávající, neboť Pána tvého trest je věru obav hodný.“ (17:56-57),¹¹ Ibn ‘Abdulwehháb říká, že je to jasné obvinění z přidružování. Toto je hlavní porušení Tawhídu.¹²

4. Poslušnost. S odvoláním na několik křesťanů a židů se v Koránu říká, že jim bylo nařízeno neuctívat nikoho jiného kromě Boha:

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

¹⁰ Arberry, A.J., *The Koran Interpreted*, George Allen and Unwin, 1955.

¹¹ Ibid.

¹² Ibn ‘Abdulwehháb, Muhammed, *op. cit.*, str. 25.

A vzali si učence své a mnichy své za pány vedle Boha a stejně tak i Mesiáše, syna Mariina, ačkoliv jim bylo přikázáno uctívat toliko Boha jediného. A není božstva kromě Něho, jenž slávou Svou povznesen je nad ty, kdož jsou k Němu přidružováni! (Tewba:31) V čem si z nich učinili božstva? Jedině tím, že je poslouchali v tom, co zakázal Bůh.¹³ To znamená, že absolutní poslušnost je jen vůči Bohu. Poslouchat takovým absolutním způsobem kohokoli jiného, nežli Boha znamená vzít si dotyčného za božstvo vedle Boha.

ii) Islámský stát je tu proto, že poslušnost náleží jedině Bohu. Muslimové odmítají západní představu sekularismu o oddělení náboženství od státu. Božskému přikázání se podřizuje bez ohledu na aspekty života, ke kterému se vztahuje. Nikdo, ani individuální diktátor, ani zvolený národní orgán, nebo odborník na náboženství, nemá právo vydávat žádné náboženské předpisy, které by odporovaly tomu, co je uvedeno v Koránu, nebo v hadísech proroka Muhammeda. Pokud tak učiní a vloží sami sebe na místo Boží, spáchali hřích přidružování.¹⁴ Totéž platí pro ty, kteří je dobrovolně poslouchají, nebo si myslí, že tímto právem disponují.

Korán popisuje jako taghút kteroukoli věc, která je uctívána kromě Boha. Ibn ‘Abdulwehháb řekl, že existuje mnoho typů taghúta, ale těch hlavních je pět:

1. Satan, protože vybízí lidi, aby uctívali bohy jiné, než Boha jediného.
2. Nespravedlivý vládce, který narušuje Boží nařízení.
3. Kdo vládne v nesouladu s tím, co Bůh seslal, protože Bůh říká:

وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ

„Ti pak, kdož nesoudí podle toho, co seslal Bůh, jsou nevěřící.“
(Máida:44).

4. Ten, kdo tvrdí, že zná ghajb¹⁵.
5. Ten, kdo schvaluje, že je něco uctíváno kromě Boha.¹⁶

¹³ Ibid.

¹⁴ Z tohoto důvodu je slib věrnosti v KSA formulován způsobem zohledňujícím tento v islámu známý fakt: „Přisahám věrnost Bohu, pak svému králi a své zemi, že budu poslušný svých nadřízených, kromě pokud by šlo o neposlušnost (vůči Bohu).“

¹⁵ Nepoznatelné. To, co je nad lidskými smysly a mimo nich.

Vidíme, že tři z pěti hlavních forem porušování Tewhídu souvisí s vládou a vládnutím.

- iii) Oběť. Vzhledem k tomu, že zvířecí oběť je též formou uctívání, porážet takovou oběť v zájmu kohokoli jiného, než Boha, je špatné. Korán říká:

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَاتْحَرَّ

„modli se proto k svému Pánu a přinášej mu obětinu!“
(Kewser:2) A Prorok sám říká: „*Ar' Bůh prokleje každého, kdo obětuje pro někoho jiného, než pro Boha.*“¹⁷

Mnozí z těch, kteří ctí svaté některým z těchto způsobů, nebo způsobem podobným, konají hřích. Oni říkají, podobně jako v době Ibn 'Abdulwehhába, že jim je znám fakt, že svatí nemají žádnou vlastní moc, nezávislou na Bohu, ale obrací se na ně, protože věří, že mají zvláštní spojení s Bohem: „Nejsou to naši bohové, ale naši prostředníci s Bohem.“ Ibn 'Abdulwehháb odpověděl tím, že toto je přesně tentýž argument, jako tvrzení modloslužebných Arabů. Tvrdili, že uctívají modly jen proto, aby se „přiblížili blíže k Bohu“:

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ

Což Bohu víra upřímná nepatří? Ti, kdož si berou jako ochránce jiné než Jeho, hovoří: „My je uctíváme jen proto, aby nás co nejvíce k Bohu přiblížili.“ Bůh věru pak mezi nimi rozsoudí to, o čem ve sporu byli. A Bůh zajisté nepovede správně ty, kdož lháři jsou a nevěřící zarputilí. (Zumer:3)

„Pamatujte,“ říká šejch, „že přidružování, proti kterému prorok bojoval, spočívalo v prosbách k Bohu, ale také k modlám a světcům, jako Ježíš a jeho matka, či andělé s tím, že to jsou jejich zprostředkovatelé kontaktu s Bohem.“¹⁸ Bůh pravil:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمْ مَنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ

Rci: „Kdo uštedřuje vám obživu z nebes a země? Kdo vládcem je sluchu a zraku? Kdo dává vzejít živému z mrtvého a mrtvému ze živého a kdo řídí rozkazy všechny?“ I odvěti: „Bůh!“ Rci jim tedy: „Proč tedy nechcete být bohabojní?“ (Júnus:31)^{19, 20}

¹⁶ Ibn Abdulwehháb, Muhammed, *op.cit.* str. 377, poznámka pod čarou.

¹⁷ Ibn Kesír, *Tefsír.*

¹⁸ Ibn Abdulwehháb, Muhammed, *op.cit.* str. 35.

Šejch věří, že Bůh musí být uctíván způsobem předepsaným jeho prorokem. Zde přichází význam utvrzení víry prorokem Muhammedem. Význam tohoto úkolu, podle šejcha, „je poslouchat jeho příkazy, věřit tomu, co říká, aby se zabránilo tomu, co zakazuje a neuctívát Boha jinak, než jak povoluje.“²¹

Věřit ve jména a atributy, které Bůh má:

وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

„Bohu náleží jména nejkrásnější; vzývejte Jej tedy jimi a nechte být ty, kdož jména Jeho překrucují - ti budou odměněni za to, co činili.“ (A‘ráf:180).²²

Pravý věřící je tedy ten, kdo bere tato jména a atributy tak jak, jsou, aniž by je přirovnával k atributům stvořených věcí, jinak by se jednalo o antropomorfismus, a aniž by je vysvětloval pouze metaforicky, jinak dochází k jejich popření.²³

Dvě obvinění moderní doby

Někteří moderní kritici Ibn ‘Abdulwehhába obviňují z toho, že je příliš doslovný, zatímco jiní říkají, že nedokázal rozlišit mezi tím, co je čistě islámské a co je arabské. Do jaké míry je to pravda?

Literalismus

Tento termín je používán jako pejorativní označení především odpůrci fundamentalistů, ať už se jedná o křesťany, či muslimy, aby odsoudili fundamentalistický způsob výkladu písma, ač tento způsob, který je odsuzován jako doslovný, se ve skutečnosti používá po nejdelší čas k výkladům jakýchkoli textů. Jak se obvykle interpretuje to, co říkají ostatní lidé? Tím, že slova a výrazy, které používají, mají určité významy, které jsou určeny pomocí souvislostí na základě podobného kontextu, ve kterém se používají. Od tohoto postupu se odchylujeme pouze v případě, že je nám jasné, že pisatel, jehož slova se snažíme pochopit, používal slova z nějakého důvodu jinak, než jak je obvyklým způsobem používáme. Takže nejdříve je posouzen text doslovně, abychom byli schopni posoudit, co je správné a co špatné, vhodné, či nevhodné atd. Tato metoda se tedy netýká výhradně jen fundamentalistů. Pro ně to není výjimečné ani při výkladu Písma, protože i ti, kdo odmítají náboženství, používají jazyk doslovným způsobem, aby byli schopni dospět k nějakému závěru.

¹⁹ Arberry, m A.J.; Ali, A. Y., *The Holy Qur'an, English Translation of the Meanings and Commentary* (parafráze).

²⁰ Ibid., str. 398, poznámka pod čarou.

²¹ Ibid., str. 190.

²² Viz Arberry, A.J., *op.cit.*

²³ Ibn ‘Abdulwehháb, aš-šejch Sulejmán ibn ‘Abdulláh ibn Muhammed, *Tejsíru l-‘Azízi l-Hamíd fí Šerhi Kitábi t-Tewhíd*, Al-Maktab al-Islami, Bejrút, 1988, str. 636 a 645 poznámka pod čarou.

Tzv. liberální výklad tedy není nic více než sebeklam, protože liberál začíná interpretaci Písma také doslovně, ale až potom, co najde věci pro něj nepřijatelné, například z hlediska jeho soudobé kultury, interpretuje tyto sporné body tak, aby byly více v souladu s jeho osobními požadavky a předsudky současné kultury. Jenže takový člověk jen klame sám sebe, i když jeho motivem je, aby bylo náboženství pro jeho současníky více přitažlivé. Leč náboženství, které po této nové reinterpretaci přijímají, je jiné než původní, které se nazývá islám, křesťanství, nebo judaismus. Tímto liberál ve skutečnosti zve lidi do náboženství vlastní tvorby, které ovšem nepoctivě připisuje Bohu. Bůh varuje svého proroka před takovým zkreslením:

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

„Posle, předej to, co ti bylo sesláno od Pána tvého! Neučiníš-li tak, pak nesplníš své poslání. Vždyť Bůh tě ochrání před lidmi; Bůh věru nevede správnou cestou lid nevěřící.“ (Máida:67)

Toto je normální způsob interpretace textů, kterému se říká doslovný. Ten by však neměl být zaměňován s jinou metodou, která je také někdy popisována jako doslovná, a která je opravdu iracionální. Dochází k ní tehdy, když interpret izoluje řečnickova, nebo spisovatelova slova z jejich kontextu, zejména u idiomatických frází, nebo když věnuje zvláštní pozornost užití slova, nebo fráze do určité reprodukce, nebo společnosti. Ale fundamentalisté nejsou obvykle obviňováni z tohoto druhu literalismu, protože jejich hlavním cílem je pochopit, co je skutečně míněno slovy Božími, nebo slovy jednoho z jeho proroků. Ve skutečnosti se k tomuto druhu iracionální interpretace uchylují právě liberálové.

Arabismus

Tato obvinění jsou někdy namířena proti fundamentalistům některými nemuslimskými učenici, ale to je vyrovnáno čas od času modernistickými muslimy. Kdykoli najdou na islámu něco, co je podle nich nevhodné pro dnešní dobu, jsou náchylní říci, že je to typickým aspektem arabské kultury. Ale skutečností je, že většina toho, co tito modernisté zamítnou, je pouhá arabská kultura, která přijala islám. Je paradoxní, že nic není více podobné současné sekulární kultuře, než byla právě arabská kultura před příchodem islámu. To je ta kultura, kterou islám odsoudil jako džahílíjju (tj. nevědomost), a která nahradila kultury založené na skutečných morálních hodnotách. A je to kultura, kterou vidí džahílíjju fundamentalisté jako právě Ibn ‘Abdulwehháb a popisují ji jako periodickou. V džahílí kultuře se ženy volně míchají s muži, tak jako je tomu i nyní. Oblékají se stejně, jako ženy v sekulárních společnostech, tj. odhalují svá těla, která jsou někdy spíše nahá, než oblečená. Teprve po příchodu islámu přišel zvyk pro arabské ženy trávit více času doma, zakrývat své tělo a držet se stranou od lidí. Podobně vám někteří řeknou, že hidžáb je arabský zvyk a nikoli islámský požadavek.

Wahábistické hnutí dnes

Prorok Muhammed údajně řekl, že Bůh posílá mezi lidi do muslimského národa každých 100 let obnovitele, který oživí náboženství. Šejch Ibn ‘Abdulwehháb je považován za jednoho takového buditele, obrozence jeho století, tj. 12. století islámského kalendáře. Buditel a obnovitel (arab. mudžeddíd) není podle definice inovátorem. Inovátor přichází s něčím výrazně novým. Úkolem mudžeddída bylo pouze to, aby se lidé navrátili k původním základům svého pravého náboženství a aby jim je vysvětlil způsobem a jazykem, kterému rozumějí a oceňují ho. Je důležité si toto uvědomit, protože i v samotné Saudské Arábii jsou stovky lidí, kteří považují Ibn ‘Abdulwehhábovo hnutí za něco nového, za nějakou doktrínu, nebo učení, které Ibn ‘Abdulwehháb vytvořil de novo. Takzvaní wahhábističtí ‘ulamá nejsou následovníky něčeho nového, žádného nového učení, ale pouze uposlechli volání po návratu k základním islámským zdrojům. To je dostatečně prokázáno v jejich postojích a spisech. Tito učenci jdou ale hlouběji a nespokojují se pouze se studiem Ibn ‘Abdulwehhábových spisů. Jdou přímo k původním zdrojům a to jim pomáhá formovat si své vlastní názory. I když k šejchovi chovají velkou úctu, třeba se v některých bodech od něho i liší. Ale to je samo o sobě dobrou ukázkou úspěchu Ibn ‘Abdulwehhábova hnutí.